



Nebi Miş

nmis@setav.org

10. Yılında 15 Temmuz'un Çok Yönlü Analizi

15 Temmuz, yalnızca klasik anlamda bir darbe teşebbüsü değildi. Darbe yöntemi kullanılarak Türkiye'nin bağımsızlığını ve kurumsal bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaçlayan bir işgal girişimiydi. Hedef yalnızca hükümeti iktidardan düşürmek değildi. Devlet kapasitesini ve işleyen kurumlarını felce uğratmak, millet iradesini etkisizleştirmek ve ülkeyi dış müdahalelere açık hale getirmek de bu darbe girişimi ile hedeflenmişti. Türkiye'nin bölgesel meselelerde bağımsız hareket etmesi, dış politikada kendi önceliklerini belirlemesi ve küresel sistemde daha etkin bir aktör olma arayışı çeşitli güç merkezlerinde rahatsızlığa yol açmıştı.

1 5 Temmuz FETÖ'cü darbe girişiminin üzerinden on yıl geçti. Bu süre içinde FETÖ ile mücadelede önemli mesafe kaydedildi. Aradan geçen zamanda Türkiye'nin ne kadar büyük bir tehlike atlattığı daha iyi anlaşıldı.

15 Temmuz, yalnızca klasik anlamda bir darbe teşebbüsü değildi. Darbe yöntemi kullanılarak Türkiye'nin bağımsızlığını ve kurumsal bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaçlayan bir işgal girişimiydi. Hedef yalnızca hükümeti iktidardan düşürmek değildi. Devlet kapasitesini ve işleyen kurumlarını felce uğratmak, millet iradesini etkisizleştirmek ve ülkeyi dış müdahalelere açık hale getirmek de bu darbe girişimi ile hedeflenmişti. Türkiye'nin bölgesel meselelerde bağımsız hareket etmesi, dış politikada kendi önceliklerini belirlemesi ve küresel sistemde daha etkin bir aktör olma arayışı çeşitli güç merkezlerinde rahatsızlığa yol açmıştı.

Bu bağlamda 15 Temmuz direnişi, iç siyasi düzenin korunması yanında Türkiye'nin stratejik özerklik arayışının da savunulması anlamına gelir. O gece sokaklara çıkarak darbeye direnen insanlarımız sadece kendi kaderini değil, bu coğrafyanın geleceğini de savunmuştur. Darbe ve işgal girişiminin bastırılması, "seçilmiş hükümetlere darbe girişimleri nasıl önlenir" in dünyada modeli olmuştur.

15 Temmuz'da Gazi Meclis bombalandı. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a suikast düzenlendi. Devletin emrinde olması gereken uçaklar ve tanklar milletimizi bombalamak için kullanıldı. FETÖ'cüler 253 insanımızı şehit ettiler. 2 bin 700'den fazla insanımız yaralanarak gazilikle müşerref oldu.

Durum böyle iken, 15 Temmuz darbesini "ama"lı, "fakat"lı ifadelerle değerlendiren kim olursa olsun, o gece ne kadar büyük bir tehdidin bertaraf edildiğini anlamıyor. Ama bu on sene göstermiştir ki, bu şekilde cümle kuranların büyük kısmı iyi niyetli değildir. Akademik ve entelektüel kariyerini darbeler üzerine yazarak inşa eden birçok "darbe uzmanı", 15 Temmuz'la ilgili neredeyse tek bir köşe yazısı bile yazmamıştır. 15 Temmuz'u görmezden gelenler ya da sıradanlaştırmaya çalışınlar, milletimizin kıyamını ve yeniden dirilişini anlayamayanlardır.




Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) 15 Temmuz 2016'daki hain darbe girişiminin 10. yıl dönümünde, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü semalarında dron gösterisi düzenlendi. (Arif Hüdaverdi Yaman / AA, 15 Temmuz 2026)

ATEŞKES VE MÜZAKERELERİN MAHİYETİ İLE İLGİLİ İRAN İÇİNDE SERTLİK YANLISI, MAKSİMALİST TALEPLERDE ISRAR EDEN ÇEVRELERİN OLDUĞU BİLİNİYOR. HATTA DEVRİM MUHAFAZLARI İÇİNDE BİLE BU KONUDA BİR AYRIŞMANIN OLDUĞU SİR DEĞİL. İRANLI MÜZAKERECİLER, GENİŞ ÇAPLI ABD SALDIRILARINDAN KAÇINMAK, EKONOMİK KAZANIMLARI KORUMAK VE GÖRÜŞMELERİ DEVAM ETTİRME EĞİLİMİNDELER. ANCAK SERTLİK YANLISI GRUPLAR HÂLÂ BELİRLEYİCİ. HÜRMÜZ'ÜN İRAN TARAFINDAN KONTROLÜ İLE İLGİLİ HER İKİ TARAF DA ORTAK DÜŞÜNÜYOR; GÖRÜŞ AYRILIĞI TAKTİKSELDİR.

Ortaya çıkan tüm hakikatlere rağmen, bugün bile 15 Temmuz'u "kontrollü", "kurgulanmış" veya iktidarın önceden bildiği bir süreç gibi sunanlar, darbeye karşı hayatını ortaya koyan insanlarımızın mücadelesini görmezden geliyorlar. Böyle yaparak, bilerek ya da bilmeyerek FETÖ'nün amacına su taşıyorlar. FETÖ'nün darbe sonrasında izlediği bir iletişim stratejisi var: Örgütün darbe ile ilişkisini inkâr etmek, ortaya çıkan delilleri tartışmalı hale getirmek ve yürütülen mücadeleyi bütünüyle siyasi bir tasfiye gibi sunmak. FETÖ bu stratejisini yurt dışında sosyal medya ağları üzerinden dezenformasyon ve manipülasyonlarla sürdürüyor.

Bu bakımdan muhalefete önemli bir görev düşüyor. Muhalefet, sırf kendisine yarar saiki ile FETÖ'nün ürettiği dezenformasyonun taşıyıcılığını yapmamalıdır. Terör örgütünün propaganda dilini yeniden üretmeyi demokratik eleştiri zannetmemelidir. Gözünü kırpmadan darbecilerin karşısına çıkan 253 şehidimize bir kez daha Allah'tan rahmet diliyorum. Gazilerimizi minnetle anıyorum.

Hürmüz'de Savaşın Yeni Merkezi

"Savaşı başlatmak kolay, sonlandırmak zordur" önermesi, kendini bir kez daha gerçekleştirdi. İran-ABD arasında varılan ateşkes sürdürülemedi. Savaşı başlatmak için tek taraflı siyasi bir karar yeterliydi. Ancak şimdi savaşı durdurmak için İran'ın da kabul edeceği yeni bir düzenin oluşturulmasının zorluğu görüldü.

Savaştan önce masaya konulan şartlar, İran'ın nükleer hedefini sonlandırmak, füze kapasitesi ve vekil güçlerinin kapasitesini azaltmaktı. Şimdi sorun değişti. İran açısından Hürmüz Boğazı, nükleer programdan daha önemli stratejik kaldıraç haline geldi. İran, savaş sırasında elde ettiği stratejik etkinin tanınmasını ve kabul edilmesini istiyor.

Haziran'da ateşkes mutabakatı ile sonuçlanan geçici çerçeve, Hürmüz'ün açılmasını, nükleer program ve yaptırımlar konusunda 60 günlük müzakere sürecini öngörüyordu. Ateşkes, Ali Hameaney'in cenaze töreni süresi hariç işletilemedi.

İran, Hürmüz Boğazı üzerindeki fiili kontrolünü kalıcı olarak siyasi, ekonomik ve stratejik statüye dönüştürmek istiyor. İran'ın yeni hedefi, Boğaz'ın açılması, kapanması ve petrol gemilerinin geçip geçmemesi gibi hususlar değildir. İran, gemilerin geçişinin kendi belirlediği güzergâhta, yine kendisinin belirlediği güvenlik düzenlemelerine göre yapılmasını istiyor. Devrim Muhafızları, ABD'nin Boğaz'ın güneyinden alternatif geçiş güzergâhı oluşturmasını yetki alanına müdahale olarak görüyor. Böylece İran, savaş sonrasında kurulacak düzenin temel belirleyicisi olarak Hürmüz'ün kontrolünü ana hedef olarak belirlemiş durumda.

Dolayısıyla ateşkesi bozmasının altında yatan sebep, savaş tamamen Hürmüz üzerinde odaklayarak ateşkes sonrası sürdürülecek müzakerelerin içeriğini yeniden belirlemektir. Son saldırılarından bir gün önce, savaşın başından itibaren neredeyse İran'ı kollayan Umman'a bile füze atması bu hedefin en bariz göstergesidir.

Şu anda ateşkesi sürdürmek mümkün görünmemektedir. İran, tam ölçekli savaşa dönmek istemez. Ancak savaşın önemli bir yan cephesi olan Hürmüz'ü savaşın merkezi haline getirme amacındadır. Hürmüz'de kontrollü güvensizlik ortamı oluşturarak, bir anlaşma çıksa bile benzer davranışları sergileyeceğini göstererek elini güçlendirmeye çalışmaktadır. Anlaşma sağlansa bile, güvenliğin tam sağlanamadığı bir güzergâhta sigorta maliyeti, bazı şirketlerin taşımadan çekilmesi gibi nedenlerle maliyet her zaman daha yüksek olacaktır.

Ateşkes ve müzakerelerin mahiyeti ile ilgili İran içinde sertlik yanlısı, maksimalist taleplerde ısrar eden çevrelerin olduğu biliniyor. Hatta Devrim Muhafızları içinde bile bu konuda bir ayrışmanın olduğu sır değil. İranlı müzakereciler, geniş çaplı ABD saldırı-

larından kaçınmak, ekonomik kazanımları korumak ve görüşmeleri devam ettirme eğilimindedir. Ancak sertlik yanlısı gruplar hâlâ belirleyici. Hürmüz'ün İran tarafından kontrolü ile ilgili her iki taraf da ortak düşünüyor; görüş ayrılığı taktikseldir.

Geçtiğimiz hafta Körfez ülkeleri başta olmak üzere bölgeden birçok ülke, Hameaney'in cenaze törenine katılarak yeni bir normalleşme sürecini başlatma eğiliminde olduklarını gösterdiler. Ancak İran'ın cenaze törenine katılan ülkeleri yeniden hedef alması, bu süreci tekrar baltaladı. Hürmüz'de savaşı devam ettirerek kontrolü sağlama girişimi, uzun dönemde İran'ın aleyhine olacak. İran, savaş sırasında elde ettiği kısmi meşruiyeti ve uluslararası düzene dönme şansını tekrar zayıflatmaktadır.

Ankara'da Yeni Bir Siyasi Sözleşme

NATO Ankara Zirvesi'nden uzlaşma çıktı. Zirve öncesinde, giderek derinleşen Transatlantik güven krizinin zirveyi gölgeleyeceği endişesi vardı ve bu endişe yersiz değildi. Avrupa ile ABD arasında yük paylaşımı kavgası epeydir devam ediyordu. İran savaşı üzerinden ortaya çıkan görüş ayrılıkları, Grönland tartışması ve ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını azaltma açıklamaları, NATO'nun siyasi bütünlüğünün yeniden tartışılır kılındı.

Şunu özellikle belirtelim: Zirve, İttifak'ın bütün sorunlarını çözmedi. Mevcut sorunların açık bir kopuşa dönüşmesini engelledi. Trump'ın Ankara'ya gelmesi ve zirve sonrasında "büyük birlik" vurgusu, "çok fazla sevgi vardı" söylemi ve ittifaka sahip çıkan açıklamaları, toplantının siyasi sonucunu belirledi. Bu süreçte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın küresel sistemdeki ağırlığı, Trump'ı Ankara'ya davet etmesi ve zirve öncesi iki liderin istişareleri belirleyici oldu. Türkiye, ABD ile Avrupa arasında yaşanan güven krizinin açık kopuşa dönüşmesini, diplomatik ortamın kurulmasını sağlayarak engelledi.

Yakın zamana kadar Türkiye ile ilgili analizlerde daha çok "Doğu-Batı arasında köp-



ABD'nin son on günde İran'ın Hürmuzgan eyaletinde yer alan 12 şehirde 95 noktaya saldırı düzenlediği bildirildi. Fotoğrafta, ABD saldırısında hasar gören Hürmuzgan eyaletindeki gemi tersanesi görünüyor. (Amir Hossein Khorgooei / AA, 19 Temmuz 2026)



rü" rolü vurgulanırdı. Şimdi ise İletişim Başkanı Burhanettin Duran'ın "Müttefikler Ankara'da" programının açılışında vurguladığı gibi, Türkiye, Batı ile Batı arasında uzlaşma sağlayan bir siyasi ağırlığa sahip.

Türkiye'nin uzun süredir dile getirdiği taleplerin bir kısmı bildirgede yer aldı. Savunma sanayii alanındaki kısıtlamaların kaldırılması, müttefikler arasındaki savunma ticaretinin kolaylaştırılması ve ortak üretim kapasitesinin güçlendirilmesi gibi hususların bildirgede yer alması önemliydi. Sonuç bildirgesinde beşinci maddeye, yani "bir müttefike saldırının tüm müttefiklere yapılmış sayılacağı" hususuna özel vurgu yapılması, öylesine konmuş bir ifade değildi. Zirve öncesindeki asıl kaygı, askeri kapasite sorunlarından çok siyasi güvenilirlikle ilgiliydi. Kolektif savunma taahhüdünün bildiride yer alması, özellikle NATO'nun doğu kanadı ülkelerini rahatlattı.

En önemli stratejik uzlaşma başlıklarından biri, Avrupa'nın daha fazla savunma sorumluluğu üstlenmesi ve ABD'nin NATO içinde kalmasıydı. Avrupa daha fazla savunma sorumluluğu üstlenirken, NATO'ya alternatif bir Avrupa güvenlik düzeni arayışında olmayacak. Rutte'nin ifadesiyle, "daha güçlü bir NATO içinde daha güçlü bir Avrupa" için çalışılacak. Bu, AB üyesi olmayan Türkiye gibi ülkeler açısından önemli. Zirveden "savunma endüstrisinde koordinasyon ve ortaklaşma" denebilecek bir sonuç çıktı; gereksiz, tekrar ve israfı giren tekil harcamalardan kaçınılacak.

Ankara Zirvesi ile Transatlantik ittifakın bütün sorunları çözüldü denemez. ABD ile Avrupa arasında var olan güven krizi, her yeni güvenlik krizinde yeniden sınanacaktır. İran-ABD savaşı sona ermedi ve bu savaşın NATO'nun güvenlik mimarisine olumsuz yansımaları devam edecektir. Tüm bu hususlara rağmen NATO'nun, siyasi görüş ayrılıklarına rağmen birliktelik görüntüsü vermesi önemliydi. Bu bağlamda yeni

bir siyasi sözleşme olarak Ankara uzlaşması önemliydi.

Zirve öncesindeki en büyük belirsizliklerden biri, ABD Başkanı Trump'ın zirveye katılıp katılmayacağı meselesiydi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın daveti ve telefonla araması sonrasında katılacağını duyurmuştu. Ankara'ya geldiğinde basın toplantısında bir kez daha "Erdoğan olmasaydı bu zirveye gelmezdim" dedi. "Çok iyi arkadaşız", "Güzel kimyamız var" ve "Harika ilişkilerimiz var" gibi sözleri tekrarladı. Diplomasi dili açısından Trump'ın, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a kişisel bir saygısının ve güveninin olduğu kolaylıkla anlaşılıyor.

Ziyaretin en kritik sonuçlarından biri, yaptırımların ve kısıtlamaların kaldırılması ve F-35 satışına ilişkin Trump'ın açık kapı bırakmasıydı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, F-35 meselesi ile ilgili Trump'ın daha önce söz verdiğini "Sayın Trump her zaman sözünün arkasındadır" vurgusu ile hatırlattı. Trump'ın "Dostlarımıza yaptırım uygulamak istemiyoruz" sözünü güçlü bir siyasi mesaj olarak okumak gerekir. KAAAN için kullanılacak motorların Türkiye'ye satışı ile ilgili somut gelişmeler beklenebilir.

Trump, ilk başkanlık döneminden bu yana NATO'ya esaslı eleştiriler yöneltiyor. ABD'nin Avrupa güvenliği için ödediğinin karşılığını alamadığını söylüyor. Trump'ın eleştirileri zamanla karşılık buldu; Avrupa savunma harcamalarını artırdı. Ancak ABD-İran savaşında Trump, beklediği yardımı NATO müttefiklerinden göremeyince bir kez daha eleştirilerini sertleştirdi. NATO zirvesi öncesi kriz giderek derinleşiyordu; Ankara'ya Trump'ın gelmemesi durumunda tartışmalar "ayırışma" başlığı üzerinden daha da alevlenecekti. Trump, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a saygı duyan bir lider. Türkiye'nin ev sahipliğinde yapılan bir zirvede, eleştirse bile büyük bir krize yol açacak tutumlardan kaçındı. **■**

Ankara Zirvesi ile Transatlantik ittifakın bütün sorunları çözüldü denemez. ABD ile Avrupa arasında var olan güven krizi, her yeni güvenlik krizinde yeniden sınanacaktır. İran-ABD savaşı sona ermedi ve bu savaşın NATO'nun güvenlik mimarisine olumsuz yansımaları devam edecektir. Tüm bu hususlara rağmen NATO'nun, siyasi görüş ayrılıklarına rağmen birliktelik görüntüsü vermesi önemliydi. Bu bağlamda yeni bir siyasi sözleşme olarak Ankara uzlaşması önemliydi.